

Maatregelentoolbox Schouwen-Duiveland

In opdracht van gemeente Schouwen-Duiveland

Buro Ruimte & Groen - Orbis Groenversnellers

15 april 2026

Inleiding

Deze maatregelentoolbox maakt de vertaalslag van de ambities en kansen op de ambitiekaart naar de uitvoering. De maatregelentoolbox vormt een hulpmiddel om van visie naar uitvoering te komen. De maatregelen in de toolbox geven richting en inspiratie, maar vormen geen blauwdruk. De uitwerking blijft maatwerk en vraagt om een zorgvuldige en integrale aanpak. Niet alles kan overal, en niet alles hoeft tegelijk. Door kansen slim te combineren met andere opgaven werken we aan een groener, sterker en toekomstbestendig Schouwen-Duiveland. De uitvoering gebeurt stap voor stap en samen met onze partners. We stimuleren en ondersteunen initiatieven die bijdragen aan het versterken van biodiversiteit. Zo ontstaat ruimte voor initiatieven die

bijdragen aan biodiversiteit én passen bij de praktijk van grondeigenaren en gebruikers.

Voor de verschillende elementen van de ambitiekaart is uitgewerkt hoe we hiermee aan de slag kunnen gaan. Met afbeeldingen en sfeerbeelden worden de mogelijke maatregelen en inrichtingskansen gevisualiseerd. Daarnaast is een overzicht opgenomen van aanbevolen soorten die toegepast dienen te worden bij de aanplant van (nieuwe) groene structuren of het versterken van bestaande structuren. Op basis hiervan kunnen we, samen met onze partners, gericht werken aan onze ambities.

In vervolg op de toolbox is een uitvoeringsagenda (tabellen) opgenomen met projecten en activiteiten. De toolbox en de tabellen vormen gezamenlijk de uitvoeringsagenda biodiversiteit voor Schouwen-Duiveland.

Groene structuren

Algemene bedreigingen voor de biodiversiteit ten aanzien van de groene structuren zijn:

- monotone inrichting;
- versnippering;
- verdichting/verharding;
- gevolgen van klimaatverandering (verdroging).

Versterken groene structuren

Mogelijke maatregelen en inrichtingskeuzes die zorgen voor een versterking van de groene structuren zijn:

- **Nieuwe groenstructuren realiseren**

Het realiseren van nieuwe groenstructuren draagt direct bij aan de biodiversiteit doordat er nieuwe ecologische verbindingen ontstaan. Daarnaast zorgt nieuw groen voor

meer voedselaanbod. Hiervan profiteren zoogdieren als de bunzing, wezel en dwergspitsmuis. Het is belangrijk om voldoende gelaagdheid in de groenstructuren aan te brengen. De aanwezigheid van houtwallen, heggen, en zoom- en mantelvegetatie zorgen voor een groter leefgebied voor broedvogels als de braamsluiper, heggenmus en groenling. Wanneer dit gecombineerd wordt met de aanleg of het behoud van waterstructuren kunnen ook amfibieën zoals de kleine watersalamander, de heikikker en de gewone pad hiervan profiteren.

Gelaagdheid van beplanting.

Bron: Ark Rewilding

- **Bestaande groenstructuren versterken**

Het behouden en versterken van de bestaande groenstructuren geeft ecologische winst, omdat hier de variatie vaak groter is dan bij jonge aanplant. Oude bomen en oude lijnstructuren bevatten vaker holtes, spleten, dood hout en een stabielere microklimaat. Daarnaast zijn vaste vliegroutes vastgelegd op basis van deze oudere bestaande groenstructuren. Hiervan profiteren veel vleermuizen (gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis) en boom- en holenbroeders (boomkruiper, boomklever, groene specht). Het verdient dan ook de voorkeur om bestaande groenstructuren te behouden én te versterken boven het vernieuwen van groenstructuren. Als het toch noodzakelijk is om in te grijpen in bestaande groenstructuren dan dient dit gefaseerd te gebeuren. Bij het versterken of uitbreiden is het belangrijk om zorgvuldig om te gaan met de reeds aanwezige natuurwaarden.

Stoofweg Dreischor. Bron: Google Maps

- **Verbindende laanbeplanting**

Verbindende laanbeplanting en wegbeplanting zijn vooral van belang voor vleermuizen (gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis) en boomgebonden vogels (boomkruiper, boomklever, holenduif). Vleermuizen gebruiken vaste vliegroutes langs lanen,

heggen en bosranden. Hierbij bieden oude bomen meer holtes en spleten dan nieuwe aanplant.

Ook bij laan- en wegbeplanting dient er oog te zijn voor voldoende gelaagdheid. Het is wenselijk om waar mogelijk en passend naast (laan)bomen ook struwelen en hagen aan te planten en/of zoom- en mantelvegetatie te ontwikkelen. Tegelijkertijd dient op bepaalde locaties de openheid juist in stand te worden gehouden, bijvoorbeeld in bermen met volle zon en in zoomvegetaties waar vlinders en warmteminnende insecten aanwezig zijn. Schaduwwerking door opgaande beplantingen is voor deze soorten nadelig. Onderhoud door middel van bijvoorbeeld snoeien en/of gefaseerd maaien kan bijdragen aan het behoud van deze halfopen laanbeplanting.

*Wegbeplanting Stolpweg
Nieuwerkerk. Bron: Google Maps*

- **Akkerranden**

Akkerranden kunnen dienst doen als een waardevolle, groene structuur. Ondanks het vaak tijdelijke karakter van een akkerrand zijn er veel positieve effecten te noemen. Een akkerrand doet dienst als voedselbron, schuilplaats en foerageergebied voor insecten en vogels, draagt bij aan natuurlijke plaagbeheersing vanwege het aantrekkende effect van insecten en doet dienst als bufferzone, zodat watergangen en greppels beter beschermd worden tegen uitspoeling van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. Daarnaast heeft een akkerrand een educatieve- en esthetische waarde

Akkerrand. Bron: Van Iperen

in het landschap. Akkerranden dienen ingezaaid te worden met kruidenrijke mengsels van inheemse en bij voorkeur autochtone zaden.

Om een akkerrand tot een succes te maken is, naast het kiezen van de juiste soorten, het voorbereiden van de ondergrond van groot belang. Belangrijk is om te starten met een onkruidvrije locatie, bv. door het toepassen van een 'vals zaaibed'. Dit voorkomt dat probleemonkruiden gaan concurreren met de gewenste soorten en dat deze 'akkeronkruiden' migreren naar het aanliggende perceel. Door ongewenste akkeronkruiden tijdig te verwijderen is overlast voor landbouwkundig gebruik van de percelen te voorkomen.

- **Stapstenen aanleggen waar een doorlopende corridor niet haalbaar is** Als het ruimtelijk niet mogelijk is een volledig aansluitende verbinding van groene structuren te realiseren, kun je werken met stapstenen van kleinere structuren die dienen als leefgebied voor de soorten waarvoor de verbinding nodig is. Hierbij kun je denken aan kleine struwelen, kruidenrijke bermdelen of kleine bosjes. Zo wordt de afstand tussen leefgebieden verkleind en blijft migratie en verspreiding van soorten mogelijk. In de praktijk betekent verbinding dus niet één doorgaande route, maar een netwerk van functionele schakels.

Beheer

Bij het realiseren én behouden/versterken van de groene structuren is goed beheer erg belangrijk. Juist met het beheer kan gestuurd worden op de ontwikkeling van een passende groenstructuur en het behouden en verkrijgen van hoge natuurwaarden.

Beheerstrategieën die kunnen worden toegepast bij de genoemde maatregelen en inrichtingskeuzes:

- **Gefaseerd maaibeheer**
Gefaseerd maaien is een vorm van ecologisch maaibeheer. Dit houdt in dat de aanwezige vegetatie, in een

(natuur)terrein, berm of op een (dijk)talud, niet in één keer gemaaid wordt, maar dat er bepaalde delen van de vegetatie gehandhaafd blijven. De delen waar de vegetatie gehandhaafd blijft, worden op een ander tijdstip alsnog gemaaid, waarbij er dan weer een ander deel van de vegetatie gespaard blijft. Gefaseerd maaien geeft meer variatie in bloemen en kruiden en het voorkomt dat de gehele habitat (van bijv. insecten) in één keer verdwijnt. Deze beheermaatregel komt daarmee direct ten goede aan de biodiversiteit.

Gefaseerd maaibeheer - deel vegetatie blijft staan

- **Gefaseerd versterken/omvormen van groenstructuren**

Bij bestaande groenstructuren kan de (natuur)kwaliteit worden verhoogd door voldoende variatie aan te brengen. Een afwisseling van gesloten beplanting met halfopen beplanting komt de biodiversiteit ten goede. In het beheerbeleid kan er bewust voor gekozen worden om in delen van de groenstructuur weinig of geen beheer toe te passen (en daarmee verdichting te stimuleren), terwijl in andere delen het beheer juist gericht is op het realiseren van openheid. Hiermee ontstaat er meer gelaagdheid en variatie in de groenstructuur.

In het Groenbeleids- en beheerplan van Gemeente Schouwen-Duiveland staan hiervoor de nodige aanbevelingen.

- **Ontwikkelen van mantel- en zoomvegetaties**

Mantel- en zoomvegetaties kunnen gerealiseerd worden door bestaande (bos)randen om te vormen door de randen gefaseerd te dunnen en bomen af te zetten (laag bij de grond af te zagen). Er ontstaat dan voldoende licht en groeiruimte voor kruidachtige- en struikvormende soorten.

Als er voldoende ruimte beschikbaar is rond een bestaande groenstructuur kan een mantel- en zoomvegetatie ook worden gerealiseerd aansluitend op de bestaande (bos)rand. Dit kan door deze stroken minder intensief te maaien en kruidenrijke vegetatie spontaan te laten ontwikkelen. Het plaatselijk aanplanten of inzaaien van deze (bos)randen is ook mogelijk. Voorwaarde is dat er in deze randen voldoende licht en bezonning aanwezig is om de mantel- en zoomvegetatie tot een succes te maken.

Opbouw van een mantelzoom vegetatie

Blauwe structuren

De blauwe structuur kan worden verbeterd met maatregelen die gericht zijn op watergangen, kreken en binnendijkse natte zones en oppervlaktewateren. Maatregelen zijn gericht op het versterken van biodiversiteit zowel onder als boven het wateroppervlak. Op de ambitiekaart zijn locaties waar dit kansrijk is, aangegeven.

Versterken blauwe structuren

Algemene bedreigingen voor de blauwe structuren zijn:

- een slechte waterkwaliteit
- harde, steile oevers
- versnippering.

Mogelijke maatregelen en inrichtingskeuzes die zorgen voor een versterking van de blauwe structuren zijn:

- **Natuurvriendelijke oevers**

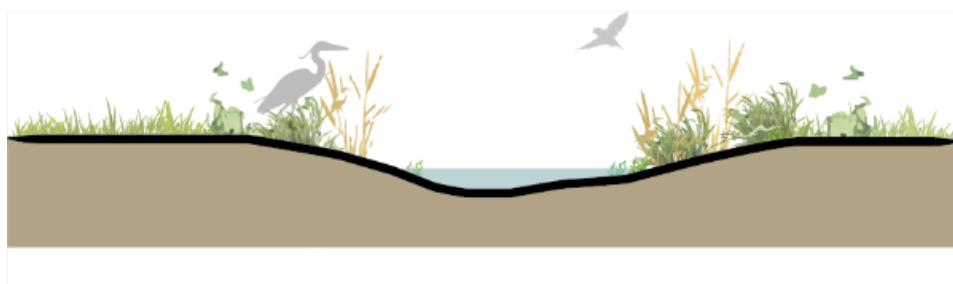
Natuurvriendelijke oevers zorgen voor ondiepe, warmere en geleidelijke overgangen tussen land en water. Dit is gunstig voor amfibieën (kleine watersalamander, heikikker en gewone pad).

Daarnaast biedt de oevervegetatie leefruimte voor libellenlarven (gewone oeverlibel, lantaarntje en vuurjuffer), waterslakken (grote poelslak, posthorenslak, grote diepslak) en jagende vleermuizen (meervleermuis, watervleermuis, gewone dwergvleermuis).

Het is wenselijk om natuurvriendelijke oevers met elkaar te verbinden zodat een doorgaande verbinding van een (groen)blauwe structuur ontstaat.

Natuurvriendelijke oever. Bron: Waterschap Scheldestromen

Flauwe (natuurvriendelijke) oever

- **Riet- en kruidenzones**

Riet- en vochtige kruidenzones bieden dekking, nestgelegenheid en voedsel voor insecten. Hier profiteren insecten van zoals de tuinhommel, matte bandgroefbij, dagpauwoog, icarusblauwtje en kleine vuurvinder. Maar ook rietgebonden soorten zoals egale rietboorder, gestreepte rietuil en rietvink, broedvogels (rietgors,

sprinkhaanzanger) en zoogdieren (bunzing en wezel) profiteren hiervan. Afhankelijk van de grondsoort en bodem kan de vegetatie in de riet- en kruidenzones worden bepaald.

*Riet- en kruidenoever. Bron:
Natuur en milieu Drenthe*

- **Rustige inhammen**

Rustige inhammen in blauwe structuren werken als relatief storingsarme voortplantings- en groeihabitats voor verschillende soorten. Deze zijn vooral nuttig voor amfibieën (kleine watersalamander, heikikker), libellen (lantaarntje, variabele waterjuffer), broedvogels (waterhoen, dodaars, krakeend), en vleermuizen (meervleermuis, watervleermuis). Om de blauwe structuren te versterken kunnen bij bestaande natte zones of oppervlaktewateren rustige inhammen worden gerealiseerd.

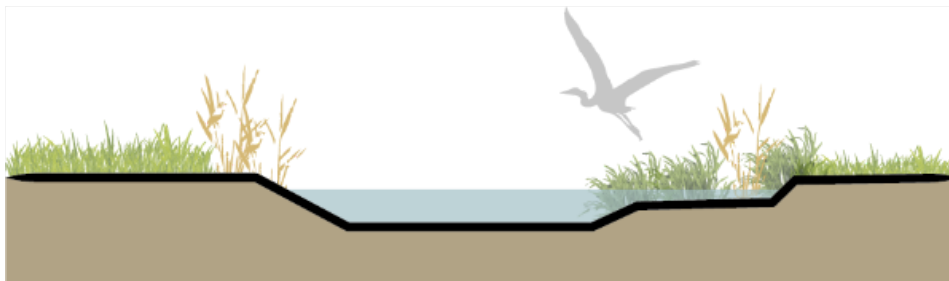
- **Vis- en amfibieënvriendelijke verbindingen**

Deze maatregel voorkomt dat populaties geïsoleerd raken. Nieuwe natte verbindingen tussen bestaande blauwe structuren helpen soorten om nieuwe wateren te bereiken en droogte of andere verstoringen te ontwijken. Dit houdt de genetische uitwisseling op gang en is daarmee van belang voor het voortbestaan van verschillende soorten. Dit heeft vooral positieve effecten op amfibieën (kleine watersalamander, meerkikker), libellen en juffers, watermollusken en mosselen en is daarmee ook positief voor soorten als blauwe reiger en fuut.

- **Variatie in diepte**

Variatie in diepte in blauwe structuren zorgt voor meer variatie in stroming en temperatuur. Ondiepe delen zijn nuttig als voortplantingswater, terwijl de diepere delen kunnen zorgen voor verkoeling. Dit is van nut voor amfibieën (heikikker, gewone pad, kleine watersalamander), libellen (lantaarntje, variabele waterjuffer), en watermollusken en mosselen. Aan de randen van de blauwe structuren ontstaat een zone voor

oeverplanten als gewone dotterbloem, echte koekoeksbloem en pinksterbloem. Bij de aanleg of uitbreiding van blauwe structuren dient er dan ook voldoende variatie in bodemhoogtes en taludverhoudingen te worden aangebracht. Een plas-drasberm is hiervan een goed voorbeeld.

Variatie in diepte

- **Stapstenen aanleggen waar een doorlopende corridor niet haalbaar is** Als het ruimtelijk niet mogelijk is een volledig aansluitende verbinding van blauwe structuren te realiseren, kun je werken met stapstenen van kleinere structuren die dienen als leefgebied voor de soorten waarvoor de verbinding nodig is. Hierbij kun je denken aan poelen of rustige inhammen. Hiermee wordt de afstand tussen leefgebieden verkleind en blijft migratie en verspreiding van soorten mogelijk. Het idee van verbinding gaat in de praktijk dus niet alleen om één doorgaande zone, maar om een netwerk van functionele schakels.

De verschillende maatregelen gericht op de blauwe structuren verbeteren de waterkwaliteit en natte dooradering van het gebied. Hiermee maken we watergangen weer leefgebied voor verschillende soorten in plaats van alleen een afvoersloot. Dit is gunstig voor amfibieën, libellen, waterinsecten, vissen en watervleermuis.

Beheer

Bij het versterken van blauwe structuren is een goed beheer erg belangrijk. Hiermee wordt gestuurd op de waterkwaliteit

en wordt gericht ingezet op het versterken van een goede overgang tussen land en water.

Beheerstrategieën die kunnen worden toegepast bij de genoemde maatregelen en inrichtingskeuzes:

- **Gefaseerd maaibeheer**

Gefaseerd maaien is een vorm van ecologisch maaibeheer. Dit houdt in dat de aanwezige vegetatie niet in één keer gemaaid wordt, maar dat er bepaalde delen van de vegetatie gehandhaafd blijven. De delen waar de vegetatie gehandhaafd blijft, worden op een ander tijdstip alsnog gemaaid, waarbij er dan weer een ander deel van de vegetatie gespaard blijft. Gefaseerd maaien geeft meer variatie in bloemen en kruiden en het voorkomt dat de gehele habitat (van bv. insecten) in één keer verdwijnt. Deze beheermaatregel komt daarmee direct ten goede aan de biodiversiteit.

*Ecologisch slootbeheer. Bron:
Elan zuidoost Friesland*

- **Gefaseerd versterken/omvormen van blauwe structuren**

Door een goede variatie aan te brengen tussen open water en meer begroeide delen met gewenste waterplanten en oevervegetatie ontstaat er een biologisch evenwicht in de blauwe structuren. Dit komt zowel de waterkwaliteit als de biodiversiteit ten goede. Door gefaseerd te beheren en gefaseerd te schonen in de blauwe structuren wordt het beste resultaat bereikt. Hierbij blijft altijd een deel van de vegetatie, slib en oever intact. Hierdoor overleven meer soorten, waardoor deze ook sneller weer kunnen uitbreiden. Dit heeft een positief effect op alle soorten.

Dijken

Dijkbeplanting kent vaak de volgende bedreigingen:

- monotone beplanting;
- intensief maaibeheer / intensieve begrazing;
- vermesting en verruiging;
- versnippering.

Dijkbeplantingen kan met de volgende (beheer)maatregel(en) en inrichtingskeuze worden verrijkt:

Dijken

- **Bloemrijke en structuurrijke taluds ontwikkelen**

Dijken liggen als lange linten in het landschap en functioneren hiermee als ecologische verbindingzones tussen natuurgebieden. Het

aanbrengen van een grotere variatie aan (soorten) dijkbeplanting creëert

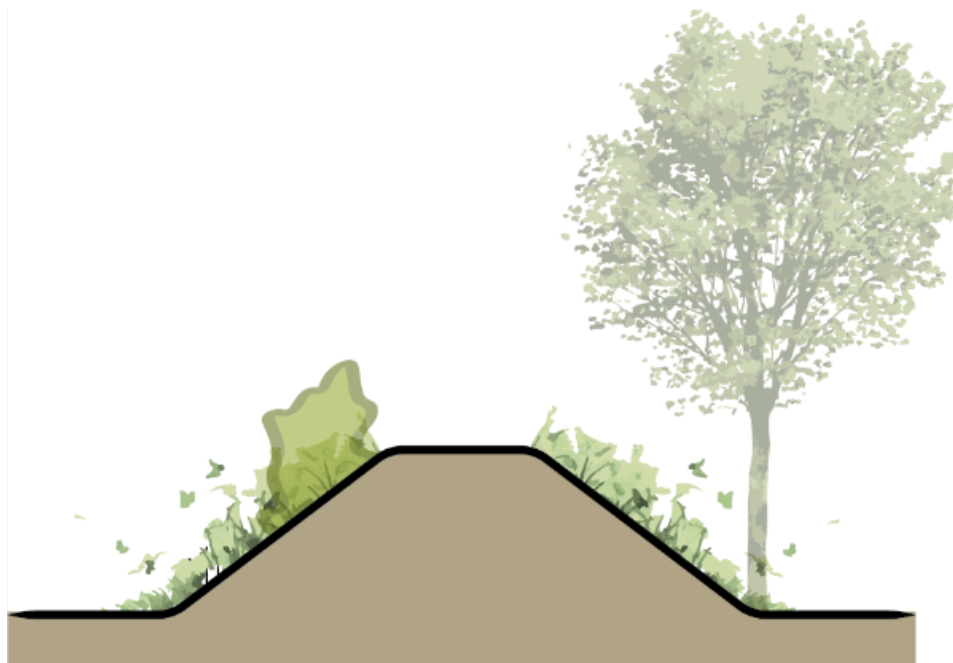
een leefgebied voor meerdere soorten, zoals vogels, bijen, vlinders en andere insecten. Dieper wortelende vegetatie komt de stevigheid van de dijken (vaak waterkeringen) ten goede. Het gevarieerd inrichten en beheren van 'grasdijken' is daarom zeker niet nadelig voor de waterveiligheid.

Om bloemrijke en structuurrijke taluds te ontwikkelen kunnen (bij aanpassing of herinrichting van dijken) de taluds ingezaaid worden met inheemse bloemen- of kruidenmengsels in plaats van met standaard grasmengels.

Deze bloemrijke vegetatie zorgt (in combinatie met het juiste beheer) voor meer gelaagdheid (mantel-zoomvegetatie) en is aantrekkelijk voor veel vlinders en insecten. Belangrijk is hierbij wel dat gekozen wordt voor het gebruik van inheemse soorten.

Bloemrijke taluds. Bron: www.bestuivers.nl

Structuurrijk talud

Beheer dijkbeplanting

Bij het versterken en omvormen van dijkbeplantingen kan met name winst behaald worden in het juiste beheer van de dijken of taluds. Het is hierbij belangrijk het maaibeheer af te stemmen op de aanwezige- en gewenste natuurwaarden. Op dijken met intensief gemaaid gras kan bijvoorbeeld ingezet worden op het spontaan laten ontwikkelen van ruigte en struweel. Hierdoor ontstaat meer gelaagdheid, eventueel in combinatie met de al dan niet aanwezige bomen(rijen).

Beheerstrategieën die kunnen worden toegepast bij de genoemde maatregelen en inrichtingskeuzes:

- **Gefaseerd maaibeheer**

Gefaseerd maaien is een vorm van ecologisch maaibeheer. Dit houdt in dat de aanwezige vegetatie op een (dijk)talud, niet in één keer gemaaid wordt, maar dat er bepaalde delen van de vegetatie gehandhaafd blijven. De delen waar de vegetatie gehandhaafd blijft, worden op een ander tijdstip alsnog gemaaid, waarbij er dan weer een ander deel van de vegetatie

Gefaseerd maaibeheer. Bron: Handreiking grasbekleding

gespaard blijft. Gefaseerd maaien geeft meer variatie in bloemen en kruiden en het voorkomt dat de gehele habitat (van bv. insecten) in één keer verdwijnt. Deze beheermaatregel komt daarmee direct ten goede aan de biodiversiteit.

- **Afvoeren maaisel (verarmen) of extensiveren begrazing**

Wanneer maaisel op dijkwalen blijft liggen, verteert het snel en komen voedingsstoffen vrij. Dit zorgt voor soortenarme vegetaties met stikstofminnende soorten. Door maaisel en daarmee nutriënten af te voeren, verschaalt de bodem en wordt de vegetatie soortenrijker.

Veel dijkwalen worden intensief begraasd. Dit zorgt voor een korte grasmat met weinig variatie aan soorten. Door in te zetten op extensieve begrazing, waarbij vee in een lage dichtheid wordt ingezet als beheermethode, ontstaat er een variatie in vegetatiestructuur, maar wordt voorkomen dat de dijken volledig verruigen of dichtgroeien. Grazers verwijderen namelijk selectief en kleinschalig opgaande beplanting.

*Extensieve begrazing Nieuwe Ronde
Blokweg Nieuwerkerk. Bron: Google Maps*

- **Gefaseerd versterken/omvormen van dijkbeplanting**

Dijken die voorzien zijn van oudere bomen die kaprijp zijn, kunnen gefaseerd worden omgevormd naar een meer gevarieerde dijkbeplanting. Hierbij is het belangrijk te kiezen voor duurzame soorten en voldoende variatie. Hiermee wordt een monocultuur voorkomen. Dit neemt het risico op verspreiding van mogelijke ziekten of plagen af.

Onderwaterbiodiversiteit

De opgave om de biodiversiteit te versterken beperkt zich niet tot de binnendijkse gebieden. Ook in de buitendijkse gebieden met aangrenzende wateren, zoals o.a. de Oosterschelde en de Grevelingen, zijn er maatregelen te nemen en kunnen er

inrichtingskeuzes gemaakt worden die zorgen voor een versterking van de onderwaterbiodiversiteit.

Voor het versterken van de onderwaterbiodiversiteit kan gedacht kan gedacht worden aan maatregelen zoals:

- Dijkbekledingen en taludversterkingen uitvoeren met meer natuurlijke, ecologische producten en het toepassen van een variatie aan materialen;
- Vooroevers aantrekkelijk maken met behulp van rif-elementen of getijdebakken ten gunste van vissen en schaal- en schelpdieren.

Onderwaterbiodiversiteit

Variatie aanbrengen in dijkthaluds en aantrekkelijker maken van vooroevers.

Bron: Uitwerkingsplan

Innovatiezone De Levende Dijk Ouwerkerk – beeld: Anne Raspoort

Biodiversiteit Deltawerken

De Deltawerken zijn beeldbepalend voor Schouwen-Duiveland. De Grevelingendam, Philipsdam en Brouwersdam beschermen tegen water, verbinden gebieden en vormen de overgang tussen land, water en kust. Op en rond de dammen liggen kansen om de biodiversiteit verder te versterken. Maatregelen richten zich op het benutten van kansen bij

beheer, onderhoud en inrichting van de Deltawerken en aangrenzende delta-natuur. Dit doen we samen met Rijkswaterstaat.

Optimaliseren biodiversiteit Deltawerken

Door beheer en inrichting natuurinclusief vorm te geven, kunnen de dammen meer betekenis krijgen als leefgebied en verbindingszone voor planten en dieren. Denk aan bloemrijke bermen en taluds, zouttolerante vegetatie, natuurvriendelijke oevers waar dat kan, rustplekken voor vogels en een inrichting die vissen, insecten, kustvogels en kleine zoogdieren ondersteunt. Ook zorgvuldig maaibeheer, minder verstoring en slimme zonering van recreatie dragen hieraan bij.

De Deltawerken vormen daarnaast een schakel tussen kust, open water en binnendijkse natuur. Ze kunnen helpen om ecologische verbindingen te versterken en overgangszones tussen zout en zoet, nat en droog, en land en water beter te benutten. Daarbij blijft waterveiligheid altijd het uitgangspunt. Biodiversiteit kan hier juist meeliften met beheer, onderhoud en toekomstige aanpassingen aan de infrastructuur.

In samenhang met de Deltawerken speelt ook de Roggenplaat een belangrijke rol. Dit intergetijdengebied in de Oosterschelde is van grote waarde als foerageer- en rustgebied voor vogels en als leefgebied voor bodemdieren en zeehonden. Door behoud, monitoring en natuurgericht beheer blijft dit gebied een ecologische kern binnen de delta.

Bosvisie

In november 2020 is [De Zeeuwse Bosvisie](#) opgesteld. De kansen uit de bosvisie nemen we over door op specifieke plekken aan de slag te gaan met het versterken van het zoomkarakter, verdichting en het realiseren van dorpsbossen.

Versterken zoomkarakter

Het kenmerkende zoomgebied tussen de duinen in de Kop van Schouwen en de agrarische polders is kansrijk om verder te versterken door de aanplant van bos of boomgroepen. Deze moeten gevarieerd samengesteld zijn, met een kruidlaag, struiklaag en bomendek.

Een brede mantel-zoomvegetatie

samengesteld uit inheemse soorten

zoals de vuilboom, egelantier,

hazelaar, kardinaalsmuts, meidoorn en sleedoorn versterkt de

betekenis van het bos als leefgebied voor insecten

(boomhommel, grote bladsnijder, boomblauwtje,

icarusblauwtje, oranjetipje) en zangvogels (tjiftjaf,

braamsluiper, heggenmus). De aanwezige bebouwing,

waaronder recreatie- en bedrijventerreinen dient in deze

zone zorgvuldig landschappelijk te worden ingepast.

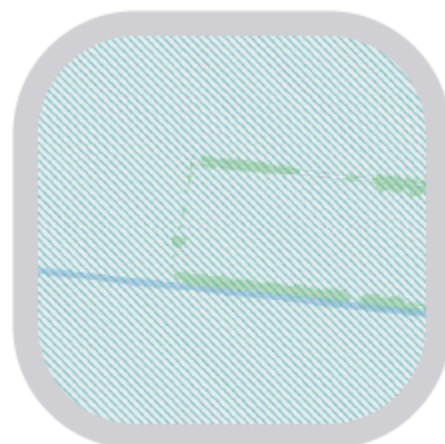
Versterken zoomkarakter

Zoomvegetatie, Armhoekseweg Burgh-Haamstede. Bron: Google Maps

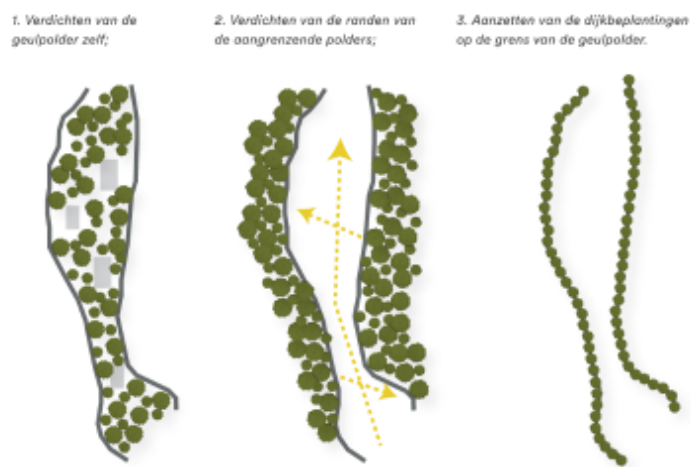
Verdichting

Voor de locaties die kansrijk zijn voor verdichting is het uitgangspunt het realiseren van een doorgaande structuur met duurzame, inheemse (boom)soorten. Passende elementen zijn bosstructuren en bosschages, lijnvormige landschapselementen zoals singelbeplantingen,

Verdichting

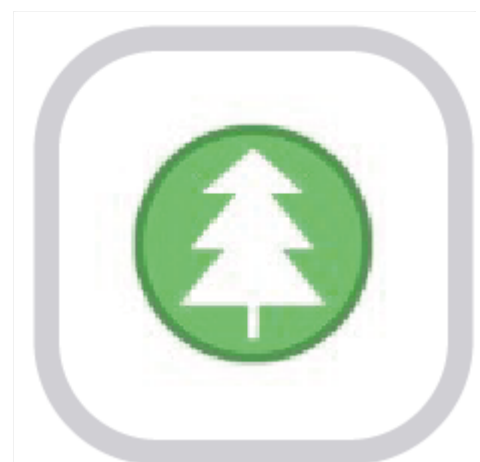
dijkbeplantingen op de randen, hakhoutsingels of bosjes om bebouwing in te passen. Broedvogels die leven in boom- en struweelvegetatie profiteren van de verdichte tot halfopen omgeving (boomkruiper, spotvogel, zwartkop, putter). Vlinders (boomblauwtje, klein geaderd witje, gehakkelde aurelia) en bijen (boomhommel, grote bladsnijder) profiteren meer van de aangrenzende zoomvegetatie. Het respecteren van de maat en schaal (en waar van toepassing de waardevolle openheid) van de polder is leidend, naast een goede aansluiting op omliggende polder.

Links: buitenplaats met parken en bossen in Schuddebeurs. Bron: www.opschouwenduiveland.nl. Rechts: Methodes van verdichting. Bron: Zeeuwse Bosvisie

Realiseren dorpsbossen

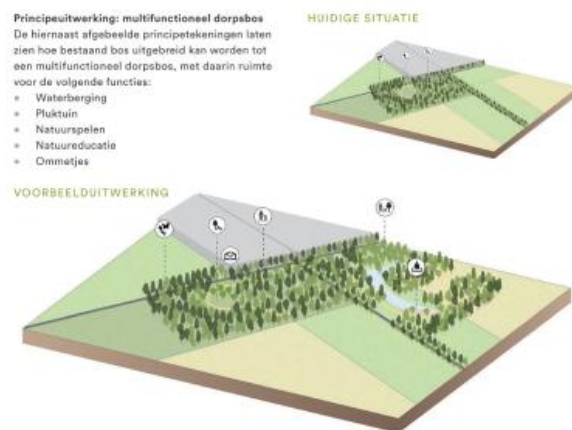
Dorpsbossen worden aangelegd als uitloophet gebied voor de inwoners van de dorpskern en als zachte overgang tussen bebouwd gebied en het landelijk gebied. Ze zijn gevarieerd in beeld en beplantingstypes en kunnen zowel een meer natuurlijk als een gecultiveerd karakter hebben, zoals bijvoorbeeld een voedselbos. Een dorpsbos biedt ruimte aan verschillende functies zoals spelen, educatie, recreatie zoals wandelen en fietsen, en biedt bovendien ecologische waarde. De omvang van de dorpsbossen moet aansluiten op de schaal

Uitbreiden dorpsbos

en het karakter van de locatie, maar het bos moet voldoende robuust zijn om de verschillende functies in het bos een plek te kunnen geven. Terwijl de dorpsbossen met name een functie hebben als uitlooph gebied, zorgen deze zeker ook voor een versterking van de biodiversiteit. Soortgroepen die zich thuis voelen in deze dorpsbossen zijn vogels (merel, roodborst, zanglijster, staartmees), vleermuizen (gewone dwergvleermuis, laatvlieger) en vlinders (gehakkelde aurelia, citroenvlinder, boomblauwtje). Daarnaast kleine zoogdieren zoals egel, bunzing en wezel, mits het dorpsbos niet helemaal geïsoleerd ligt en aansluit op tuinen, singels, watergangen of andere groenstructuren.

Links: Dorpsbos Sirjansland. Bron: Wikipedia.

voorbeelduitwerking dorpsbos. Bron: Zeeuwse Bosvisie

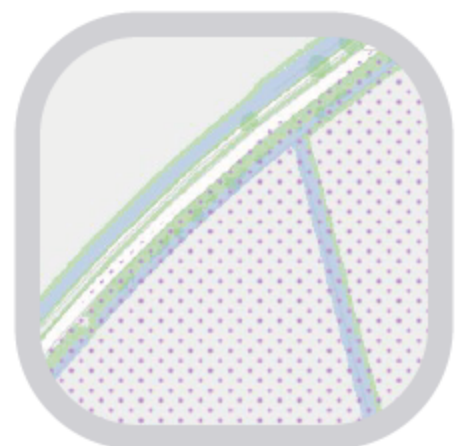
Rechts:

Vervlechtingszones

Vervlechten stedelijk-, landelijk- en recreatiegebied

In de gebieden op de grens van stedelijk naar landelijk gebied wordt het karakter van het stedelijk gebied (de dorps of stadskern) vervlochten met het karakter van het landelijk gebied.

Deze vervlechting zorgt voor een aantrekkelijk uitlooph gebied voor de inwoners van de kernen en

tegelijkertijd vergroten we hiermee het leefgebied voor zowel soorten die kenmerkend zijn voor het bebouwd gebied als voor soorten uit het landelijk gebied. In deze overgangsgebieden wordt de biodiversiteit versterkt en worden waar mogelijk de groene en blauwe structuren versterkt en verbonden.

Vervlechting stedelijk - landelijk - recreatiegebied

Vervlechting kern en landelijk gebied Kerkwerve. Bron: Google Maps

Maatregelen en inrichtingskeuzes die passen bij de vervlechtingszones zijn:

- **Aanbrengen van gelaagdheid met gras, kruiden, ruigte, struweel en bomen** Dit zorgt voor meer schuilplekken, meer voedsel en een gunstiger microklimaat voor verschillende soorten. Mantel- en zoomvegetaties bieden bloemen, beschutting en warmte en zijn daardoor belangrijk voor insecten (boomhommel, grote bladsnijder, boomblauwtje, icarusblauwtje, oranjetipje). Insecten bieden op hun beurt weer extra voedsel voor verschillende vogel- en vleermuissoorten. Structuurrijke randen bieden broedgelegenheid voor kleine zangvogels (tjiftjaf, braamsluiper, heggenmus) en dekking voor kleine zoogdieren zoals de egel. Bijen en vogels zoals de huiszwaluw en boerenzwaluw kunnen ook profiteren van de vervlechting tussen stedelijk en landelijke gebied.

- **Aanbrengen van groene structuren in lijnvormen (zoals bomenrijen)** Voor soorten die zich door het landschap verplaatsen, kan de vervlechtingszone van nut zijn als verbinding en geleiding. Vleermuizen (gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis) volgen vaak lanen, heggen en bosranden langs een vaste route. Ook amfibieën (kleine watersalamander, gewone pad) gebruiken heggen, houtwallen en houtsingels graag als verbinding tussen leefgebieden. Bij kleine marterachtigen (wezel, bunzing, hermelijn) zijn zulke lijnvormige, dekkende elementen zelfs van levensbelang, omdat deze soorten geen grotere afstanden door open gebied kunnen afleggen.
- **Versterken van bestaande groene en blauwe structuren** Poelen of wadi's kunnen worden aangelegd op locaties waar de grondwaterstand en bodemstructuur dit toelaat. Door het behouden van oudere bomen in de vervlechtingszone profiteren ook boomgebonden mossen, korstmossen en paddenstoelen mee.

Vervlechten natuur en landelijk gebied

Een goede vervlechtingszone tussen natuurgebieden en het landelijk gebied is ecologisch belangrijk omdat het zorgt voor een geleidelijke overgang die het voor soorten makkelijker maakt om van het ene naar het andere gebied te verplaatsen. Deze gebieden bieden extra beschutting en waar mogelijk zorgen de gebieden voor verbindingen met groene en blauwe structuren in het omliggende

landschap. Dit voorkomt dat soorten vast komen te zitten in geïsoleerde gebieden. Vooral voor diersoorten die zich over grotere afstanden moeten verplaatsen, zoals amfibieën, vleermuizen en vogels, zorgt de vervlechtingszone voor veiligere routes en meer mogelijkheden om voedsel of geschikte voortplantingsgebieden te vinden.

Vervlechting natuur - landelijk gebied

In de vervlechtingszones tussen natuur en landelijk gebied is het belangrijk om de inrichting aan te laten sluiten op de natuurdoelstellingen van het aangrenzende natuurgebied. Bij een open (weidevogel)gebied moet terughoudend omgegaan worden met het toepassen van opgaande (boom)beplanting. Hier is inrichting met riet- en kruidenrijke zones en natuurvriendelijke oevers meer passend. Bij een meer gesloten, dichtbegroeid natuurgebied kan de vervlechtingszone zorgen voor gelaagdheid met randen van struweel, bomen en grasland die voor verschillende soorten een gevarieerd leefgebied bieden.

Maatregelen en inrichtingskeuzes die hierbij passen zijn onder andere:

- Aanplant van nieuwe bomenrijen, heggen, houtwallen en struiken die verschillende groene structuren en landschapselementen met elkaar verbinden;
- Ecologische verbindingszones in de vorm van bloemrijke bermen, kruidenrijke randen en natte overgangen (bijvoorbeeld rietkragen langs watergangen);
- Versterking van bestaande heggen en bomenrijen, zodat deze goed functioneren als natuurlijke corridors voor dieren;
- Poelen of watergangen die zowel natte als droge gebieden met elkaar verbinden.

Groene structuren in lijnvormen: bomenrijen.

Bron: landschapsbeheerzeeland.nl

Soorten die hiervan profiteren zijn bijvoorbeeld:

- Amfibieën zoals de bruine kikker, gewone pad, kleine watersalamander en meerkikker profiteren van natte elementen en de overgangen van water naar land;
- Insecten zoals wilde bijen, hommels, en vlinders, zoals de boomhommel, tuinhommel, gewone geurgroefbij, grote bladsnijder, icarusblauwtje, dagpauwoog. Deze soorten

vinden in bloemrijke randen, kruidenrijke bermen en inheemse struiken voldoende voedsel en nestelplekken;

- Vogels zoals braamsluiper, zwartkop, groenling, en roodborst profiteren in de randen van natuurgebieden die hen voedsel en nestmogelijkheden bieden;
- Vleermuizen zoals de gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en de meervleermuis die het nodig hebben om verbindingen te vinden tussen natuurgebieden en het omliggende landelijk gebied via bomenrijen en heggen.

Vervlechten duingebied en landelijk gebied

De vervlechttingszone van duingebied naar landelijk gebied vraagt om een specifieke inrichting die openheid en structuurvariatie combineert, zodat soorten die gebaat zijn bij halfopen landschappen optimaal kunnen profiteren. In deze vervlechttingszone is het belangrijk dat de natuurlijke dynamiek van de duinen behouden blijft, met een geleidelijke overgang naar landbouwgronden of open weides. De inrichting moet ruimtelijk gevarieerd zijn, met open, zandige of schrale graslanden en ruige randen.

Vervlechting duingebied
- landelijk gebied

Overgang van duingebied naar landelijk gebied. Bron: Google Maps

Maatregelen en inrichtingskeuzes die hierbij passen zijn onder andere:

- Open weides en schrale graslanden creëren die voldoende ruimte (voedselrijkdom en nestplaatsen) bieden voor open graslandsoorten. Kleine struik- en heggenranden in de vervlechtingszone bieden schuilplekken en nestgelegenheden voor deze soorten;
- Bloemrijke inrichting in de randen met soorten als knoopkruid, wilde reseda, akkerklokje, grote kattenstaart, wilde liguster, look-zonder-look en witte dovenetel;
- Zandpaden en halfverharde paden die in deze gebieden aanwezig zijn, zijn geschikte plekken voor allerlei insecten, bijen, en vlinders die van het zonnige en ondiepe terrein profiteren

Soorten die van de vervlechtingszone profiteren zijn bijvoorbeeld:

- Vogels zoals de nachtzwaluw, die broedt in open velden en het zandige terrein gebruikt voor het foerageren. De nachtzwaluw is afhankelijk van een rustige, open omgeving die wordt ondersteund door een combinatie van zandig grasland en lichte bebossing;
- Amfibieën als de heikikker, die profiteert van vochtige gebieden op de overgang van duin naar grasland. De combinatie van natte en droge plekken is ideaal voor deze soort;
- Vleermuizen zoals de ruige dwergvleermuis, die in de vervlechtingszone kunnen foerageren en die voor hun jacht gebruik maken van de open, ongestoorde lucht;
- Wilde bijen, zoals de grijze rimpelrug en de goudpootzandbij, en vlinders, waaronder de gehakkelde aurelia, zwartsprietdikkopje en kleine vuurvliinder. Deze profiteren van de kruidenrijke, zonnige open duinvelden voor hun nectar.

Uitbreiding natuur

Op een aantal locaties lijkt het kansrijk om bestaande natuurgebieden uit te breiden of het aangrenzende gebied te

dooraderen met groene en/of blauwe structuren. Hierbij dient aangesloten te worden op de natuurwaarden van het aangrenzende gebied. Waar het door het toevoegen van ontbrekende structuren mogelijk is om gebieden te verbinden, wordt het leefgebied van soorten vergroot.

Uitbreiding natuur

De locaties voor uitbreiding van natuur zijn op de ambitiekaart aangeduid met een icoon. Deze duiden een zoekgebied aan voor het uitbreiden van het nabijgelegen natuurgebied. Een deel van deze gebieden is al aangegeven in het [Natuurbeheerplan 2026](#) als 'Nieuwe Natuur' of als 'Agrarisch gebied van ecologische betekenis'. Mogelijke uitbreiding van natuurgebieden vindt plaats in afstemming met de omgeving en wordt getoetst aan de landschappelijke visie en het structuurplan van de gemeente Schouwen-Duiveland.

De Steenzwaan, Nieuwerkerk. Bron: www.zeeland.com

Groen en koelte

Ingezet wordt op het vergroenen en verkoelen van stads- en dorpskernen, bedrijventerreinen, recreatiegebieden en stranden. Dit dient altijd te gebeuren met gebiedseigen en klimaatbestendige [beplanting](#). Daarbij wordt slim gebruik

gemaakt van de lokale bodemopbouw en grondwaterstanden en wordt aangesloten op de (natuur- en landschaps) waarden in de omgeving.

Op de stranden wordt gezocht naar passende oplossingen om groen of schaduwrijke plekken toe te voegen.

Door extra groen voelen meer plant- en diersoorten zich thuis in deze stedelijke of bebouwde gebieden en worden koele plekken met voldoende

water en/of schaduw gecreëerd voor zowel mens als dier. Met het vergroenen wordt bovendien een bijdrage geleverd aan de landschappelijke inpassing en ruimtelijke structuur van de betreffende gebieden. De kernen, bedrijventerreinen en recreatieterreinen die kansrijk zijn om te vergroenen en verkoelen zijn met een icoon aangegeven op de ambitiekaart.

Groen en koelte

Maatregelen die hier genomen kunnen worden zijn opgenomen in het [Groenbeleids- en beheerplan \(2023\)](#).

Entree Oosterland - Kassen Sirjansland - Recreatie Scharendijke. Bron: GoogleMaps

Ontsnippering

Op een aantal locaties in het gebied is de [migratie](#) van soorten (fauna) een knelpunt. Dieren kunnen zich hier moeilijk verplaatsen, omdat gebieden versnipperd zijn geraakt. Dit is vooral het geval ter plaatse van belangrijke infrastructuur (zoals de N59 en N57) en bij kruisingen van ecologische verbindingzones met doorgaande wegen. Op de ambitiekaart

zijn deze locaties of barrières in de bestaande structuren aangeduid met een icoon.

Deze barrières kunnen met de volgende inrichtings- of beheermaatregelen worden aangepakt:

Ontsnippering

- **Aanbrengen faunapassages of amfibieëntunnels** Faunapassages of amfibieëntunnels kunnen onder of over infrastructuur worden aangelegd. Hierbij kan gedacht worden aan ecoducten, faunatunnels en ecoduikers bij bruggen en viaducten. Deze worden vooral ingezet om barrières van wegen en waterlopen op te heffen. Ook bestaande bruggen, viaducten en tunnels kunnen vaak worden verbeterd. Waar wegen migratieroutes van amfibieën kruisen, zijn tunnels met geleidingswanden een structurele oplossing. De geleidingswanden voorkomen dat dieren de rijbaan op gaan en leiden ze naar de tunnel.

Amfibieëntunnel. Bron: Arfman Hekwerk BV

- **Waterbarrières passeerbaar maken**
Stuwen, dammen, duikers en gemalen kunnen worden aangepakt door realisatie van vispassages of andere diervriendelijke oplossingen. Deze maatregelen maken de barrières in waterlopen weer passeerbaar voor migrerende vissen en andere waterdieren. Dit is ook een belangrijke maatregel op de overgangen tussen zoet en zout.

*Geleiding naar faunaduiker.
Bron: Ruimte&Groen*

- **Geleiding naar passages verbeteren**

Een passage werkt alleen goed als dieren de passage ook kunnen vinden. Daarom horen rasters, stobbenwallen, struiken, geleidingsschermen en logische aansluitingen op bestaande landschapselementen standaard bij het aanpakken van versnippering en het opheffen van barrières. Daarbij is ook het onderhoud van deze geleiding belangrijk.

Links & midden: faunaduiker. Rechts: Stobbenwal. Bron: Ruimte&Groen

Zoet-zout

Op een aantal locaties is het kansrijk de overgang zoet-zout beter te benutten om de biodiversiteit te versterken. Door de strikte scheiding tussen zoet- en zout water op te heffen en een meer brak leefmilieu te creëren, ontstaat een leefgebied voor (nieuwe) soorten die zich thuisvoelen in dit habitat, zoals de bergeend en tureluur. De kenmerkende 'karreveldstructuur' of voormalige kreekrestanten die plaatselijk nog aanwezig zijn in het landschap kunnen hiervoor worden benut. Soorten als de rietgors, kleine karekiet en bosrietzanger maken gebruik van deze gebieden. Deze locaties zijn op de ambitiekaart globaal aangegeven met een icoon; dit duidt een zoekgebied aan om de overgang zoet-zout te benutten.

Zoet-zout

Links: Karrevelden bij Plompetoren. Bron: Leen Kievit. Rechts: Karrevelden nabij Zuid Langeweg Dreischor. Bron: GoogleMaps

Transitie landbouw

In de gebieden die op de ambitiekaart aangeduid zijn met het icoon 'Transitie landbouw' wordt onderzocht hoe het landbouwkundig gebruik van intensieve, grootschalige monoculturen kan worden omgevormd naar een meer extensieve aanpak. Daarbij wordt gezocht naar een betere aansluiting tussen de landbouw en de aanwezige bodemtypen en watersystemen, zodat natuur en landbouw hand in hand kunnen gaan. Het doel van deze transitie is om meer te werken met de natuur, de biodiversiteit te herstellen en het gebruik van pesticiden en kunstmest te verminderen.

Transitie landbouw

Toepassing soorten

Bij het uitwerken van de ambities in de uitvoeringsagenda wordt op veel plaatsen ingezet op het aanplanten van bomen of andere beplanting en/of het inzaaien van terreindelen met kruidenrijke mengsels. Deze aanplant dient te bestaan uit een variatie aan gebiedseigen en zoveel als mogelijk inheemse plantensoorten. Ook bij de keuze van zaadmengsels dienen inheemse (bij voorkeur autochtone) soorten te worden toegepast. Van groot belang is dat er, zowel bij plantmateriaal als zaadmengsels, altijd wordt gekozen voor soorten die

passend zijn in het landschap, afgestemd op de ondergrond en bestand zijn tegen de kustdynamiek, met factoren zoals wind, zout en droogte.

In onderstaand overzicht wordt (op basis van de omvang van de structuur) een aantal soorten aanbevolen:

Bomen (laanbeplanting / grotere groenstructuren)

- zomereik
- wintereik (Q. petraea)
- gewone esdoorn
- ruwe berk
- zwarte els
- haagbeuk
- fladderiep en cultivars
- hollandse linde
- gewone es
- haagbeuk
- grauwe abeel
- zwarte populier
- schietwilg

Kleine bomen / grote struiken

- veldesdoorn
- zoete kers
- lijsterbes
- meidoorn

Struwelen / ondergroei

- sleedoorn
- hondsroos
- hazelaar
- sporkehout

- gelderse roos
- kardinaalsmuts
- vlier
- kornoelje
- liguster
- egelantier

Kruidenrijke mengsels

- Inheemse soorten (bij voorkeur autochtone zaden, rekening houdend met landbouwkundig gebruik van betreffende/aanliggende percelen)

De hierboven genoemde soorten zorgen om verschillende redenen voor ecologische meerwaarde. Soorten zoals meidoorn, sleedoorn en linde zorgen voor bloesem en nectar; dit is belangrijk voor insecten. Soorten zoals vlier, lijsterbes en hazelaar leveren bessen en noten en zijn daarmee belangrijk voor de voedselvoorziening van vogels en zoogdieren. En tot slot bieden de struweelsoorten bij de aanplant in (dichte) struwelen, schuil- en nestgelegenheid voor veel verschillende soorten.

Voor meer informatie verwijzen we naar de [website](#) van landschapsbeheer Zeeland.

Buro Ruimte en Groen

Orbis Groenversnellers